

MÉLTÁNYOS ÁTÁLLÁS ELMÉLETBEN ÉS GYAKORLATBAN

Just transition in theory and practice

JAKAB NÓRA*

Absztrakt: Az utóbbi években egyre nagyobb figyelem terelődik a fenntarthatóság és méltányos átállás felé. A tanulmány aktualitását az adja, hogy az Európai Unió tagállamainak területi igazságos átmeneti terveket kell készíteniük, hogy hozzájuthassanak a 17,5 milliárd eurót kitevő Méltányos Átállást Támogató Alaphoz. A tanulmányomban arra keresem a választ, hogy a gazdaság fenntarthatóvá és versenyképessé tétele, amely nem képzelhető el a társadalmi folyamatok fenntarthatóságától, hogyan valósul meg. A méltányos átállás jelentené a gazdasági fenntarthatóság társadalmi oldalát? Kérdésként merült fel bennem, hogy mit is jelent a méltányos átállás. Milyen programot foglal magában, annak érdekében, hogy senki ne maradjon ki?

Kulcsszavak: *méltányos átállás, zöld megállapodás, fenntartható fejlődés, területi átállási terv, Mátrai Erőmű*

Abstract: In recent years, there has been an increasing focus on sustainability and equitable transition. The topicality of the study is that the Member States of the European Union must draw up territorial transition plans in order to have access to the EUR 17.5 billion Fair Transition Fund. In my study, I am looking for the answer to how to make the economy sustainable and competitive, which is inconceivable from the sustainability of social processes, is achieved. Would a fair transition mean the social side of economic sustainability? The question for me was, what is a fair transition? What program do you include in order to keep no one out?

Keywords: *just transition, green agreement, sustainable development, territorial transition plan, Mátra Power Plant*

* DR. JAKAB NÓRA
PhD egyetemi tanár
Miskolci Egyetem ÁJK
Civilisztikai Tudományok Intézete
Munka- és Agrárjogi Intézeti Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
nora.jakab@uni-miskolc.hu

Bevezetés

Az utóbbi években egyre nagyobb figyelem terelődik a fenntarthatóság és méltányos átállás felé. A tanulmány aktualitását az adja, hogy az Európai Unió tagállamainak területi igazságos átmeneti terveket (más néven: méltányos átállás területi tervek) kell készíteniük, hogy hozzájuthassanak a 17,5 milliárd eurót kitevő Méltányos Átállást Támogató Alaphoz (Just Transition Fund, MÁTA). Az Alap forrásainak igénybeviteléhez az Európai Bizottság részére úgynevezett Területi Igazságos Átmenet Tervek benyújtása szükséges, amelyek Magyarországon három megyére – Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén és Baranya – készülnek. Ezek előkészítését az Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM) koordinálja a Bizottság által kijelölt partnerrel, a KPMG konzorciumának közreműködésével, bevonva más szaktárcákat és az érintett helyi érdekelteket is. A terveknek be kell mutatniuk a várható átállási folyamatot, a leginkább érintett területeket és a hatások teljes spektrumát, a tervezett beavatkozásokat, és hogy hogyan biztosítják a részvételt, a monitorozást (nyomon követést) és az értékelést. A területi igazságos átmeneti tervek szubregionális (NUTS-3, hazánkban megyei) szinten készülnek, ezért az országoknak minden egyes olyan térségre külön tervet kell kidolgozniuk, amelyben igénybe kívánják venni a Méltányos Átállást Támogató Alapot. Magyarországon 2021 februárja óta intenzíven zajlik a három területi méltányos átállási tervezési folyamat a tanácsadó (KPMG konzorciuma) közreműködésével, miután minden megyében interjúkat és szakértői műhelyeket szerveztek az érdekelt felek részvételével. A három területi igazságos átmeneti terv várhatóan az új Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP Plusz) 5. prioritásának (Igazságos átmenet) mellékletét képezi. Egy új Life+ projekt további tartalmat szolgáltathat a folyamat számára.¹

Első kérdésem tehát az volt, mik is azok a területi igazságos/méltányos átállási tervek és milyen jelentőségük van a foglalkoztatás szempontjából.

Az Európai Bizottság 2019. december 11-én bemutatta az európai zöld megállapodást, amely nem más, mint egy ütemterv, amely mentén az Unió gazdasága fenntarthatóvá tehető oly módon, hogy az éghajlati és környezeti kihívásokból a szakpolitikai területek mindegyikén lehetőségeket kovácsolnak, az átmenetet pedig mindenki számára méltányossá teszik. (Sajtóközlemény, 2019)² Ursula von der

¹ *Status of the Territorial Just Transition Plans in central and eastern Europe*, CEEBankwatch Network, Briefing, 3 March, 2021, 1–11. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210205/evtizedes-atalakitasba-fogott-a-matrai-eromu-kiemelten-fontos-a-munkahelyek-vedelme-468472>, <https://www.napi.hu/magyar-vallalatok/kilenc-evig-tart-o-atalakitas-indult-matrai-eromubun-unios-penzbol.722820.html>, 2022. április 10.

² Az európai zöld megállapodás felvázolja, hogy miként tehetjük Európát 2050-re az első klímasemleges kontinenssé úgy, hogy egyúttal fellendítjük a gazdaságot, javítjuk az emberek egészségét és életminőségét, ápoljuk a környezetet, és senkiről sem feledkezünk meg. Ursula von der Leyen elnök így nyilatkozott: „Az európai zöld megállapodás az új növekedési stratégiánk. Olyan növekedésre törekszünk, amely többet ad, mint amennyit elvesz. Az új stratégia kijelöli számunkra az utat, hogy miként alakítsuk át élet-

Leyen szerint „... az átállás folyamatába mindannyian bekapcsolódhatunk és a kínálgató új lehetőségek nyerteseivé válhatunk. Azáltal, hogy elsőként és gyorsan cselekszünk, segítséget nyújtunk a gazdaságunknak ahhoz, hogy globális vezető szerepet tölthessen be. ...”

A Bizottság ezzel az európai zöld megállapodással megerősíti elkötelezettségét az éghajlat és környezetvédelmi kihívások kezelése iránt, amely a mi generációnk meghatározó feladata. A légkör felmelegedőben van, az éghajlat változása évről évre érzékelhető. A Föld nyolcmillió fajából egymilliót kihalás fenyeget. Az erdőket és az óceánokat szennyezés pusztítja.³ Az európai zöld megállapodás ezekre a kihívásokra ad választ. Új növekedési stratégiaként az EU-t olyan igazságos és virágzó társadalommá kívánja alakítani, amely modern, erőforrás-hatékony és versenyképes gazdasággal rendelkezik, ahol 2050-re megszűnik a nettó üvegházhatásúgáz-kibocsátás, és ahol a gazdaság növekedése nem erőforrásfüggő. [COM(2019)640 final]

Ez az átállás méltányos kell, hogy legyen, maga pedig a méltányos átállási mechanizmus azokat a régiókat fogja támogatni, amelyek nagymértékben függnek a fokozottan szén-dioxid-intenzív iparágaktól. A mechanizmus az átmenetnek leginkább kiszolgáltatott polgároknak nyújt támogatást, hozzáférést biztosítva számukra átképzési programokhoz és az új gazdasági ágazatokban létrejövő munkalehetőségekhez. [COM(2019)640 final]⁴

módunkat, munkamódszereinket, termelésünket és fogyasztásunkat úgy, hogy egészségesebb életet élhessünk és innovatívabbá tegyük vállalkozásainkat. Az átállás folyamatába mindannyian bekapcsolódhatunk és a kínálgató új lehetőségek nyerteseivé válhatunk. Azáltal, hogy elsőként és gyorsan cselekszünk, segítséget nyújtunk a gazdaságunknak ahhoz, hogy globális vezető szerepet tölthessen be. A bolygónk és a rajta folyó élet védelmében, Európa természeti örökségéért, a biológiai sokféleségéért, erdőinkért és tengereinkért minden erőnkkel azon leszünk, hogy sikerre vigyük a stratégiánkat. Azzal, hogy megmutatjuk a világ többi részének, hogyan lehetünk egyszerre fenntarthatók és versenyképesek, más országokat is meggyőzhetünk arról, hogy csatlakozzanak hozzánk ezen az úton.”

³ Lásd erről: Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC): Különjelentés a 1,5 °C-os globális hőmérséklet-emelkedés hatásairól; ii. A biológiai sokféleséggel és az ökoszisztéma-szolgáltatásokkal foglalkozó kormányközi tudománypolitikai platform: 2019. évi globális értékelő jelentés a biológiai sokféleségről és az ökoszisztéma-szolgáltatásokról; iii. A Nemzetközi Erőforrás Testület: Az erőforrásokra vonatkozó, 2019. évi globális áttekintés: Kívánt jövőnk természeti erőforrásai; iv. Európai Környezetvédelmi Ügynökség: Európa környezete – helyzetkép és kilátások 2020-ban: tudás a fenntartható Európára való átállásért.

⁴ „... Ugyanakkor az átállásnak méltányosnak és inkluzívnak kell lennie. Az embereket kell előtérbe helyezni, és figyelmet kell fordítani azokra a régiókra, iparágakra és munkavállalókra, amelyek számára a legnagyobb kihívásokat fogja hordozni. Mivel az átállás jelentős változásokat hoz majd magával, a szakpolitikai lépések eredményességéhez és elfogadottságához szükség lesz a nyilvánosság aktív részvételére és bizalmára. Az uniós intézmények és a tanácsadó szervek hathatós közreműködésével új szövetség-

Kérdés tehát, hogy a gazdaság fenntarthatóvá és versenyképessé tétele, amely nem képzelhető el a társadalmi folyamatok fenntarthatóságától, hogyan valósul meg.⁵ A méltányos átállás jelentené a gazdasági fenntarthatóság társadalmi oldalát? Kérdésként merült fel bennem, hogy mit is jelent a méltányos átállás. Milyen programot foglal magában, annak érdekében, hogy senki ne maradjon ki?

A Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 102. ülészakán (2013) elfogadta az állásfoglalását és egy sor következtetést a fenntartható fejlődés, a tisztességes munka és a zöld munkahelyek politikája és a méltányos átmenet kereteiről. A környezeti-leg fenntartható gazdaságokra és társadalmakra való átmenetben a munka világa jelentős mértékben profitálhat: a) a teljes foglalkoztatottság elérése érdekében a jelentős termelési potenciál megvalósításából számos további tisztességes munkahely hozható létre a környezetvédelmi beruházások, a fenntartható termelés és fogyasztás, valamint a természeti erőforrásokkal való gazdálkodás révén; b) a munkahelyek minőségének és a jövedelmeknek nagyarányú javulása várható a termelékenyebb folyamatok, valamint környezetbarátabb termékek és szolgáltatások révén az olyan ágazatokban, mint a mezőgazdaság, az építőipar, az újrahasznosítás és a turizmus; c) társadalmi befogadás a megfizethető, környezeti szempontból fenntartható energiához való jobb hozzáférés és például a környezetvédelmi szolgáltatások kifizetése révén, amelyek különösen fontosak a nők és a vidéki területeken élők számára.⁶

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet szerint a gazdaságok környezetbarátabbá tételéhez a fenntartható fejlődés és a szegénység felszámolása összefüggésében makrogazdasági, ipari, ágazati és munkaerő-politikák országspecifikus keverékére lesz szükség, amely alkalmas környezetet teremt a fenntartható vállalkozások virágzásához és tisztességes munkalehetőségek megteremtéséhez a lakosság mozgósításával és irányításával. (Magánbefektetés a környezeti szempontból fenntartható tevékenységekbe.) A cél a tisztességes munkahelyek létrehozása az ellátási lánc egészében, dinamikus, magas hozzáadott értékű ágazatokban, amelyek ösztönzik a munkahelyek és a készségek fejlesztését, valamint a munkahelyteremtést és a termelékenység javítását a munkaigényesebb iparágakban, amelyek széles körben kínálnak munkalehetőséget. (skála) Mivel a kihívás több területet érint, szükség van a fenntartható fejlődés általános érvényesítésére minden területen, valamint

ben kell egyesítenünk a polgárokat a maguk sokszínűségben a nemzeti, regionális és helyi hatóságokkal, valamint a civil társadalom és az ipar szereplőivel. ...”

⁵ Itt lényegesnek tartom az európai zöld megállapodásból kiemelni, hogy a szóban forgó cselekvési területek szorosan kapcsolódnak egymáshoz és kölcsönösen erősítik egymást, de nem szabad szem elől téveszteni, hogy a gazdasági, környezetvédelmi és társadalmi célkitűzések között adott esetben kompromisszumokra lesz szükség. Az Interreg Central Europe Applicant Community honlapján is a smart és green ötletek azok, amelyek mutatják, hogy a közeljövőben milyen alkalmazott és alap kutatásokra van szükség. https://community.interreg-central.eu/marketplace?country_asset_ids=98&priority_ids=410&priority_ids=450, 2022.január 27.

⁶ *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all.* International Labour Organization, 2015, 5.

együttműködésre és koordinációra a foglalkoztatási hatóságok és megfelelőik között különböző területeken, beleértve a pénzügyet, a tervezést, a környezetet, az energiát, a közlekedést, az egészségügyet, valamint a gazdasági és szociális területeket. (fejlődés) Az intézményi rendelkezéseket úgy kell kiigazítani, hogy biztosítsák az összes érintett nemzetközi, nemzeti, regionális, ágazati és helyi szintű részvételét a megfelelő szakpolitikai keret kialakításában. A fenntartható fejlődés három dimenziójának hatékony integrálása érdekében belső koherenciát kell keresni a nemzeti szintű intézmények között, valamint a nemzetközi intézményeken belül regionális és globális szinten.⁷

A méltányos átállás Európában témánk szempontjából azt jelenti, hogy A Fenntartható Európa beruházási terv részeként a Bizottság javaslatot tesz majd a Méltányos Átállási Alapot is magában foglaló méltányos átállási mechanizmusra, ezzel biztosítva, hogy senki ne maradjon ki. Az átállás csak akkor lehet sikeres, ha azt méltányos és inkluzív módon hajtjuk végre. Azok a leginkább veszélyeztetettek, akik a leginkább ki vannak téve az éghajlatváltozás és a környezetkárosodás káros hatásainak. Ugyanakkor az átállás irányítása jelentős strukturális változásokat fog eredményezni az üzleti modellekben, a készségigényekben és a relatív árakban. Társadalmi és földrajzi körülményeiktől függően az egyes polgárokat különböző hatások fogják érni. Az egyes tagállamok, régiók és városok nem azonos induló helyzetből kezdik meg az átállást, és reagálási kapacitásaik sem azonosak. Ezek a kihívások minden szinten erőteljes szakpolitikai válaszokat tesznek szükségessé.⁸ Az átállásnak leginkább kiszolgáltatott polgárok és munkavállalók védelmére is törekszik majd, átképzési programokhoz, új gazdasági ágazatokban létrejövő munkahelyekhez vagy energiatakarékos lakhatáshoz való hozzáférés felkínálásával. A Bizottság együtt fog működni a tagállamokkal és a régiókkal, hogy segítse őket saját területükre vonatkozó átállási tervek kidolgozásában. Az átállási tervekben pedig, ahogyan a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet is összegzi, makrogazdasági, ipari, ágazati és munkaerőpolitikai országspecifikus keverékére van szükség.

Az átállási tervek ezek szerint foglalkoztatáspolitikai eszközökkel kapcsolódnak össze. Azonban véleményem szerint ez még nem elegendő annak érdekében, hogy az átállás során valóban ne maradjon ki senki. Ezt igazolja az is, amikor a zöld megállapodás rögzíti, hogy az éghajlat- és környezetvédelmi politikák méltányosságának érzékeltetéséhez koherenciára és holisztikus megközelítésre van szükség.⁹ Az átállásban a szociális párbeszéd kiemelt fontosságú, hiszen a vállalkozásokat és

⁷ *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all*. International Labour Organization, 2015, 6.

⁸ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az európai zöld megállapodás, Brüsszel, 2019. 12. 11. COM(2019)640 final. A méltányos átállási mechanizmus azokra a régiókra és ágazatokra összpontosít majd, amelyeket a fosszilis tüzelőanyagoktól vagy szén-dioxid-kibocsátást okozó folyamatoktól való függőségül miatt a legerőteljesebben érint az átállás.

⁹ Lásd erről COM(2019)640 final, 20.

munkavállalóikat az aktív szociális párbeszéd segíti a változásokra való felkészülésben és azok sikeres végrehajtásában. A méltányos átállás esetében az oktatás és a képzés mozgósítása kulcskérdés. A zöld megállapodás szerint a Bizottság európai kompetenciakeretet dolgoz majd ki, melynek segítségével fejleszhető és értékelhető lesz az éghajlatváltozással és a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos tudás, készségek és attitűdök. Háttéranyagokat is biztosít majd, és a tanárképzési programok uniós hálózataiban előmozdítja a bevált gyakorlatok cseréjét.¹⁰

A továbbiakban azt vizsgáltam meg, hogy milyen értékek mentén valósulhat meg a méltányos átállás a szociális védelem szempontjából.

1. Értékek

A zöld megállapodás szerint a szociális jogok európai pillére a fellépésekhez nyújtott útmutatással biztosítani fogja, hogy senki ne maradjon ki. Azaz – véleményem szerint – a Pillér támogatja a méltányos átállást, a zöld megállapodásban megfogalmazott méltányos átállási mechanizmus része és Nemzetközi Munkaügyi Szervezet következtetéseivel is összhangban áll.

A Bizottság 2017. április 26-án tette közzé javaslatát a Szociális Jogok Európai Pilléréről. A Pillért végül a tisztességes foglalkoztatásról és növekedésről szóló szociális csúcstalálkozón 2017. november 17-én Göteborgban hirdették ki, amely által tovább erősödött az Európai Parlament és a Tanács együttműködésével az Unió szociális dimenziója. Juncker tisztességes és teljes mértékben páneurópai munkaerő-piac létrehozatalát tűzte ki célul, amely figyelemmel van az európai társadalmak és a világ változásaira, és amely irányítúként szolgálhat az euróövezet tagjai számára. Kiemelte, hogy a Pillérnek tartalmaznia kell mindazt, amit az Unió már elért a munkavégzők védelme területén. A szociális partnereknek kiemelt jelentőséget tulajdonított.¹¹ A Pillér kihirdetésével egyidőben született meg a Javaslat Az Európai Parlament és a Tanács Irányelve a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtéséről, valamint a Javaslat a 2010/18/EU tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről, megkezdődött a konzultáció a tájékoztatási irányelv hatályon kívül helyezéséről, a szociális védelem kiterjesztéséről, és a munkaidőről szóló irányelvről.

¹⁰ Lásd erről COM(2019)640 final, 21.

¹¹ „Fokoznunk kell a méltányos és valóban páneurópai munkaerőpiac megteremtésére irányuló munkát. (...) Ezen erőfeszítések részeként szeretném, ha létrejönne a szociális jogok európai pillére, amely figyelembe veszi az európai társadalmak és a munka világának változó jellemzőit, és amely irányítúként szolgálhat az euróövezeten belüli megújított konvergencia számára. A szociális jogok európai pillérének ki kell egészítenie mindazt, amit az uniós munkavállalók védelme terén mindeddig együttesen már elértünk. Úgy vélem, helyesen cselekszünk, ha ezt a kezdeményezést az euróövezeten belül indítjuk el, lehetővé téve ugyanakkor a többi tagállam számára, hogy csatlakozzanak hozzá, ha szeretnék.” State of the Union 2015: Time for Honesty, Unity and Solidarity, Strasbourg, 9 September 2015, Jean-Claude Juncker President of the European Commission.

Hendrickx az európai munkajog milleniumi váltásáról ír. Mit is ért alatta? Ez nem egy pillanatra vonatkozik, hanem sokkal inkább utal egy időkeretre nem sokkal 2000 előtt és után, amikor is a munkajog irányában megjelent egy új megközelítés. A munkajog hagyományos értelmezését ütköztették az új gazdasági kihívásokkal, a versenyképesség és a szupranacionális gazdasági liberalizáció követelményeivel. A váltás tehát válasz arra a komplex valóságra, amelyet a globalizáció, az új munkaerőpiaci trendek, az Európai Unió és az eurózóna bővítése jelent. *Ugyanakkor alkalmas arra a váltásra is, amelyet a zöld megállapodásban megfogalmazott cselekvési terv is tartalmaz.*¹²

A Pillér az emberek alapvető szükségletei kielégítéséhez nyújt iránymutatást. Amennyiben egy alapelv a munkavállalókra vonatkozik, az minden alkalmazottat érint, függetlenül azok foglalkoztatási jogállásától, a foglalkoztatás módjától és időtartamától. Meglátásom szerint az *munkavégző emberhez méltó élet* minimum szintje került megfogalmazásra ebben a dokumentumban, amelyben a munka értéke megkérdőjelezhetetlen. Munka-alapú társadalom az, amely valóban versenyképes tud maradni a XXI. században. Arra, hogy ez milyen módon, milyen feltételekkel kellene, hogy megvalósuljon, az Európai Bizottság a Pillérben egy iránymutatást ad.

A társadalmi és munkaerőpiaci program több területet foglal magában: a munkajogi szabályozást, az álláskereső támogatását, a szociális védelmi rendszer működtetését. Tulajdonképpen az elvekből és jogokból nagyszerűen kirajzolódik az Unió társadalmi és munkaerőpiaci programja.

A foglalkoztatási modell alapja az esélyegyenlőség. Ennek keretében:

- Mindenkinek joga van a minőségi és befogadó oktatáshoz, képzéshez és egész életen át tartó tanuláshoz.
- A nőkkel és a férfiakkal szembeni egyenlő bánásmódot és az esélyegyenlőséget valamennyi területen biztosítani kell.
- Mindenkinek joga van az egyenlő bánásmóddhoz a foglalkoztatás, a szociális védelem és az oktatás terén, valamint a nyilvánosság számára elérhető árúkhöz és szolgáltatásokhoz való hozzáféréshez.

Ezt követően mindenkinek joga van a foglalkoztatás aktív támogatásához, azaz a társadalmi és munkaerőpiaci program foglalkoztatáspolitikai lábához érkeztünk. A rendelkezésekből kiolvasható, hogy az álláskereső részére olyan szolgáltatásokat kell nyújtani, amely minél hamarabb visszavezeti őt a munkaerőpiacra. A tranzit munkaerőpiac elvei is megfogalmazódnak ebben a részben.

- Mindenkinek joga van ahhoz, hogy időben és személyre szabott segítséget kapjon munkavállalási vagy önfoglalkoztatási kilátásainak javításához. Ide tartozik az álláskereső részére, képzéshez és átképzéshez nyújtott támogatás igénybevételének joga is.

¹² F. HENDRICKX: European Labour Law and the Millenium Shift: From Post to (Social) Pillar. In: *Game Changers in Labour Law. Shaping the Future of Work. Bulletin of Comparative Labour Relations – 100.* (szerk.: F. HENDRICKX – V. STEFANO),. Kluwer Law International BV, Netherlands, 2018, 52–53.

- Mindenkit megillet a szociális védelemre és a képzésre való jogosultság a pályamódosítás során.
- A fiataloknak joguk van a folyamatos oktatáshoz, tanulószervezéses gyakorlati képzéshez, szakmai gyakorlathoz vagy méltányos állásajánlathoz a munkanélkülivé válásukat vagy az oktatásból való kilépésüket követő 4 hónapon belül.
- A munkanélkülieknek joguk van a személyre szabott, folyamatos és következetes támogatáshoz. A tartósan munkanélküli személyeknek legkésőbb a munkanélküliség 18. hónapjában joguk van egy személyre szabott, részletes értékeléshez.

A tisztességes munkafeltételekről szóló rész a munkajogi szabályozás alapvető játékszabályait írja le, amelyben az alábbi elvek és a jogok a tartóoszlopok: a biztonságos és rugalmas foglalkoztatás, a bérek védelme, a munkaviszony feltételeiről való tájékoztatás, az elbocsátás elleni védelem, a szociális párbeszéd és a munkavállalói részvétel, a munka és a magánélet közötti egyensúly, az egészséges, biztonságos és megfelelően kialakított munkakörnyezet és az adatvédelem.

A társadalmi és munkaerőpiaci program foglalkoztatáspolitikai és munkajogi szabályozási lába mellett kirajzolódik előttünk a szociális védelmi rendszer. Jómagam a foglalkoztatáspolitikát is a szociális védelmi rendszer részének tekintem, azonban itt mégis elkülönülni látszik. A szociális védelem és társadalmi befogadás a szociális dimenzió fontos építőelemeit tartalmazza:

- Gyermekgondozás és a gyermekek támogatása

A gyermekeknek joguk van a megfizethető, jó minőségű kisgyermekkorai neveléshez és gondozáshoz.

A gyermekeknek joguk van a szegénység elleni védelemhez.

- Szociális védelem

A munkaviszonyuk jellegétől és időtartamától függetlenül a munkavállalók és hasonló feltételek mellett az önálló vállalkozók is jogosultak a megfelelő szociális védelemre.

- Munkanélküli-járadék

A munkanélkülieknek joguk van ahhoz, hogy az állami foglalkoztatási szolgáltatóktól a munkaerőpiacra történő (újbóli) beilleszkedéshez megfelelő aktivizálási támogatásban, valamint észszerű időtartamra szóló álláskereső járadékokban részesüljenek, az általuk befizetett járulékokkal arányos mértékben és a nemzeti támogathatósági szabályokkal összhangban. Ezek a támogatások nem jelenthetnek visszatartó erőt a foglalkoztatásba való gyors visszatérés tekintetében.

- Minimumjövedelem

Mindenkinek, aki nem rendelkezik elegendő forrással, joga van a megfelelő minimumjövedelmet garantáló juttatásokhoz, amely az élet minden szakaszában biztosítja a méltósággal élhető életet, valamint a termékekhez és szolgáltatásokhoz való tényleges hozzáférést. Azon személyek esetében, akik képesek munkát vállalni, a minimumjövedelem-juttatásokat össze kell kapcsolni a munkaerőpiacra történő (újbóli) beilleszkedést ösztönző intézkedésekkel.

– Időskori jövedelem és öregségi nyugdíjak

A nyugdíjba vonult munkavállalók és önálló vállalkozók az általuk befizetett járulékokkal arányos, megfelelő jövedelmet biztosító nyugdíjra jogosultak. A nők és a férfiak számára egyenlő esélyeket kell biztosítani a nyugdíjjogosultság megszerzéséhez. Időskorban mindenkinek joga van a méltósággal élhető élethez szükséges erőforrásokhoz.

– Egészségügyi ellátás

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy kellő időben megfizethető megelőző és gyógyító egészségügyi ellátáshoz jusson.

– A fogyatékossgal élő személyek társadalmi befogadása

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van olyan jövedelemtámogatásra, amely számukra méltósággal élhető életet, a munkaerőpiacon és a társadalomban való részvételüket lehetővé tevő szolgáltatásokat, valamint a szükségleteikhez igazított munkakörnyezetet biztosít.

– Tartós ápolás-gondozás

Mindenkinek joga van a megfizethető, hosszú távú, minőségi ápolási-gondozási szolgáltatásokhoz, különösen az otthoni ápoláshoz és a közösségi alapú szolgáltatásokhoz.

– Lakhatás és segítségnyújtás a hajléktalanok számára

A rászorulóok számára hozzáférést kell biztosítani a jó minőségű szociális lakásokhoz vagy lakhatási támogatáshoz.

A kiszolgáltatott személyeknek joguk van a kényszerkilakoltatással szembeni megfelelő segítségnyújtáshoz és védelemhez.

A hajléktalanok számára megfelelő menedékhelyet és szolgáltatásokat kell biztosítani társadalmi befogadásuk előmozdítása érdekében.

– Az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés

Mindenkinek joga van a jó minőségű alapvető szolgáltatásokhoz, többek között a vízellátáshoz, a szennyvízelvezetéshez, a közlekedéshez, a pénzügyi szolgáltatásokhoz és a digitális távközléshez. Az ilyen szolgáltatásokhoz való hozzáférés támogatásának a rászorulóok számára hozzáférhetőnek kell lennie.

Látható tehát, hogy a méltányos átállás olyan értékek mentén biztosítható, amelyet a Pillér összegez. Biztonságot ad, miközben hihetetlen mértékű rugalmasságot kíván meg minden munkaerőpiaci résztvevőtől.

Mindez összhangban van a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet által megfogalmazott környezeti, gazdasági és társadalmi fenntarthatósággal egyidejűleg foglalkozó kulcsfontosságú szakpolitikai területekkel: makrogazdasági és növekedési politikák, ipar- és ágazati politikák, vállalkozáspolitikák, képességfejlesztés, munkavédelem, szociális védelem, aktív munkaerőpiaci politikák, jogok, társadalmi párbeszéd és tripartizmus.¹³

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet elvei ebben a folyamatban az alábbiak:

¹³ *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all.* International Labour Organization, 2015, 7.

Alapvető fontosságú az erős társadalmi konszenzus a fenntarthatóság céljával és útjaival kapcsolatban. A szociális párbeszédnek a politikai döntéshozatal és végrehajtás intézményi keretének szerves részét kell képeznie minden szinten. Megfelelő, tájékozott és folyamatos konzultációt kell folytatni minden érintett érdekelt féllel.

A politikáknak tiszteletben kell tartaniuk, elő kell mozdítaniuk és érvényesíteniük kell az alapvető munkahelyi elveket és jogokat.

A politikáknak és programoknak figyelembe kell venniük számos környezeti kihívás és lehetőség erős nemi dimenzióját. A méltányos eredmények előmozdítása érdekében meg kell fontolni a nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos konkrét politikákat.

A gazdasági, környezetvédelmi, szociális, oktatási/képzési és munkaügyi portfóliók koherens politikáinak lehetővé kell tenniük a vállalkozások, a munkavállalók, a befektetők és a fogyasztók számára a környezeti szempontból fenntartható és inkluzív gazdaságok és társadalmak felé történő átmenet elfogadását és előmozdítását.

Ezeknek a koherens politikáknak igazságos átmeneti keretet kell biztosítaniuk mindenki számára a tisztességesebb munkahelyek létrehozásának előmozdítása érdekében, ideértve adott esetben a foglalkoztatásra gyakorolt hatások előrejelzését, a munkahelyek elvesztésének és elköltözésének megfelelő és fenntartható szociális védelmét, a készségfejlesztést és a szociális párbeszédet, beleértve a szervezkedési és kollektív tárgyalási jog hatékony gyakorlását.

Nincs „mindenkinek megfelelő megoldás”. A politikákat és programokat az országok sajátos feltételeihez igazodva kell megtervezni, ideértve azok fejlettségi fokát, gazdasági ágazatait, valamint a vállalkozások típusait és méretét.

A fenntartható fejlődési stratégiák megvalósítása során fontos az országok közötti nemzetközi együttműködés elősegítése. Ezzel összefüggésben emlékeztetünk az Egyesült Nemzetek Fenntartható Fejlődés Konferenciájának (Rio +20) eredménydokumentumára, beleértve a végrehajtási eszközökről szóló VI. fejezetet.¹⁴

2. Méltányos átállás a gyakorlatban

A területi igazságos átmeneti terv kidolgozásának a régiókban egy fontos szegmense, hogy a Mátrai Erőmű régiójában fenntartható és megismételhető mobilitási megoldások kidolgozása történik.¹⁵ Ennek keretében megvalósulhat az első teljes ipari szénkivezetési jó gyakorlat Közép-Kelet-Európában, innovatív prototípusok jönnek létre a lignittel fűtő háztartások energiahatékonyságának javításáért, komplex képzési program („Gondoskodó karrierváltás”) a Mátrai Erőmű dolgozói számára kerül kialakításra, öt innovatív, klímabarát prototípus alkalmazására kerül sor a széntüzelésű technológia kiváltására., mindezzel csökken a CO₂-kibocsátás 6,5 millió tonnával. Felállításra került az első hazai Szénrégió Bizottság (50+ szervezet) (magas szintű egyeztető fórum és munkacsoportok). Vállalati mobilizációs

¹⁴ *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all*. International Labour Organization, 2015, 5–6.

¹⁵ Lásd erről: <https://igazsagosatmenet.eu/fenntarthato-mobilitas/>, 2022. április 13.

programot hoztak létre mintegy 250 cég számára (a Mátrai Erőmű beszállítói, alvállalkozói). Megvalósul tehát Közép-Európa első teljes ipari lignitkivezetése.¹⁶ Ahogy a fentiekből is látható, a méltányos átállás megvalósulásáról vallott elvek közül több kívánalomnak eleget tesz a most lezajló folyamat.

Főbb számszerű eredmények az igazságos átmenet területén: Nemzeti Szénrégió Bizottság felállítása; Területi Igazságos Átmeneti Tervek („*Territorial Just Transition Plan*”) kidolgozásában való részvétel Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékre vonatkozóan; 500 erőművi dolgozó képzése és átképzése; az erőműtől függő 250 cég (beszállítók, alvállalkozók) új piacokra lépésének segítése.

Az átalakulásban nagyon fontos szerep jut a beszállítók támogatásának. Hiszen a Mátrai Erőmű energiatermelése átalakulás előtt áll: a következő években fokozatosan felváltja a lignittel történő energiatermelést az egyéb fűtőanyagokkal (pl. biomassza) történő energiatermelés, illetve többek között új napelempark is telepítésre kerül. Az energiatermelés átalakulása eltérő mértékben és eltérő időszakokban érinti az erőmű jelenlegi beszállítói körét, ipari parkjában működő partnereit. A Mátrai Erőmű partnerei díjmentesen csatlakozhatnak a mentorprogramhoz, mely során szakértő mentorok segítségét, támogatását vehetik igénybe a legkülönbözőbb területeken a lehetséges fejlesztések és fejlődési irányok megvalósításához. Fontos, hogy minden együttműködés mozgatóeleme a vállalkozások bekapcsolása a zöldgazdaság vérkeringésébe folyamataik, termékeik, szolgáltatásaik mentén.

A mentortevékenység fókuszterületei: üzletfejlesztési tanácsadás (jog, pénzügy, üzleti tervezés és modellezés, finanszírozás, marketing), beszállítóvá válás támogatása új piaci területeken, külpiacra lépés támogatása, innováció: termék- és/vagy szolgáltatásfejlesztés támogatása, zöld gazdaság, képzési tanácsadás, képzésszervezés. A mentorálás eszköztára igen széles. Egy felmérést követően, lehetőség nyílik többek között a munkatársak fejlesztésére szakmai képzések, tréningek, kiállításlátogatások vagy tanulmányutak során. Támogatjuk a vállalkozások kiállítói megjelenéseit, hazai és nemzetközi üzleti rendezvényeken a beszállítói lehetőségek feltárását.

A Mátrai Erőmű a dekarbonizációs folyamat kezelésének egy jó példáját mutatja. Az Európai Bizottság és a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet igazságos/méltányos átállásról vallott elképzelési nagyszerűen tükröződnek az egyik legfontosabb dekarbonizációs feladat megoldásában Magyarországon, amely a lignit-tüzelésű Mátrai Erőmű alacsony szén-dioxid-kibocsátású technológiákra alapozó átalakítása, ezzel a szén és a lignit kivonása a hazai villamosenergia-termelésből 2030-ig. Jelenleg kevés információ áll még rendelkezésünkre, hiszen a projekt megvalósítása az elején tart, azonban látható, hogy az érintettek bevonása megtörténik és a képzésre, átképzésre nagy hangsúly helyeződik. Mindez véleményem szerint azt jelenti, hogy a gazdasági, környezetvédelmi, szociális, oktatási/képzési és munkaügyi portfóliók koherens politikái lehetővé teszik a vállalkozások, a mun-

¹⁶ Lásd erről. <https://igazsagosatmenet.eu/fenntarthato-mobilitas/>, 2022. április 13. A fenntartható mobilitás célja a nagy forgalom negatív hatásainak korlátozása, valamint a gazdasági, környezeti és társadalmi kritériumok összeegyeztetése.

kavállalók, a befektetők és a fogyasztók számára a környezeti szempontból fenntartható és inkluzív gazdaságok és társadalmak felé történő átmenet elfogadását és előmozdítását.

Felhasznált irodalom

- [1] *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all*. International Labour Organization, 2015.
- [2] A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az európai zöld megállapodás, Brüsszel, 2019. 12. 11. COM (2019)640 final.
- [3] State of the Union 2015: Time for Honesty, Unity and Solidarity, Strasbourg, 9 September 2015, Jean-Claude Juncker President of the European Commission.
- [4] F. HENDRICKX: European Labour Law and the Millenium Shift: From Post to (Social) Pillar. In: *Game Changers in Labour Law. Shaping the Future of Work. Bulletin of Comparative Labour Relations – 100*. (szerk.: F. Hendrickx – V. Stefano) Kluwer Law International BV, Netherlands, 2018.
- [5] P. AUER – B. GAZIER: Social and labour market reforms: four agendas. In: *Transforming European Employment Policy. Labour Market Transitions and the Promotion of Capability*. (szerk.: R. Rogowski – R. Salais – N. Whiteside) Edward Elgar, Cheltenham, UK– Northampton, MA, USA, 2011.
- [6] J. R. BELLACE: The Changing Face of Capital: The Withering of the Employment Relationship in the Information Age. In: *Game Changers in Labour Law. Shaping the Future of Work. Bulletin of Comparative Labour Relations – 100*. (szerk.: F. Hendrickx – V. Stefano) Kluwer Law International BV, Netherlands, 2018.
- [7] R. BLAINPAIN: *European Labour Law*. Kluwer Law International Bv, The Netherlands, 2010.
- [8] A. DAVIES: Efficiency Arguments for the Collective Representation of Work: A Sketch. In: *Authonomy of Labour Law*. (szerk.: Bogg et al.) Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2015.
- [9] S. DEAKIN – G. S. MORRIS: *Labour Law*. Sixth Edition. Hart Publishing. Oxford and Portland, Oregon, 2012.
- [10] S. DEAKIN: The Contribution of Labour Law to Economic and Human Development. In: *The Idea of Labour law*. (szerk.: G. Davidov – B. Langille) Oxford University Press, Oxford, 2011, 156–178.

-
- [11] *Fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon*. Központi Statisztikai Hivatal, 2020, Pátria Nyomda Zrt.–Eurotronik Zrt.
- [12] M. FREEDLAND – N. COUNTOURIS: *The legal construction of personal work relations*. Oxford University Press, Oxford, 2011.
- [13] Guideline 7 of the Europe 2020: *Integrated Guidelines for economic and employment policies of the Member States and of the Union*.
- [14] Status of the Territorial Just Transition Plans in central and eastern Europe. *CEE Bankwatch Network Briefing*, 3 March, 2021, 1–11. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210205/evtizedes-atalakitasba-fogott-a-matrai-eromu-kiemelten-fontos-a-munkahelyek-vedelme-468472>, <https://www.napi.hu/magyar-vallalatok/kilenc-evig-tarto-atalakitas-indult-matrai-eromubun-unios-penzbol.722820.html>, 2022. április 10.